



O'quvchilarda batik texnikasini o'rgatish orqali estetik tafakkurni rivojlantirish yo'llari

Kenjayeva Umida Rajabovna

Navoiy davlat universiteti

“Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi” kafedrası o’qituvchisi

Annatsiya: Ushbu maqolada batik texnikasini o’qitish jarayonida o’quvchilarda estetik tafakkurni rivojlantirish masalalari yoritilgan. Batik san’ati o’quvchilarda badiiy idrok, rang tuyg’usi, kompozitsion tafakkur va estetik didni shakllantiruvchi muhim vosita sifatida ko’rib chiqiladi. Maqolada batik texnikasining o’qitish bosqichlari, unga asoslangan interfaol metodlar, shuningdek, o’quvchilarda ijodiy faollikni oshirishning samarali yo’llari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari batik san’atini o’qitish orqali o’quvchilarning milliy madaniyatga hurmatini, badiiy didini hamda estetik qarashlarini rivojlantirish imkoniyatlarini ochib beradi.

Kalit so’zlar: batik texnikasi, estetik tafakkur, badiiy idrok, kompozitsiya, rang uyg’unligi, ijodiy yondashuv, o’qitish metodikasi, milliy qadriyatlar.

Zamonaviy ta’lim jarayonida estetik tarbiya va san’at ta’limining o’rni tobora ortib bormoqda. Ayniqsa, tasviriy san’at darslarida o’quvchilarda estetik tafakkurni shakllantirish ularning nafaqat badiiy ko’nikmalarini, balki dunyoqarashini, didini va ijodiy qobiliyatlarini ham rivojlantiradi. Shu jihatdan, batik texnikasini o’rgatish estetik tarbiyaning samarali vositasi sifatida alohida ahamiyat kasb etadi.

Batik san’ati o’zining rang-baranglik, nozik kompozitsion yechimlar va milliy bezak elementlari bilan o’quvchilarda estetik his-tuyg’ularni uyg’otadi. Ushbu texnika o’quvchilarni ranglarning uyg’unligini his etish, shakl va mazmun o’rtasidagi muvozanatni topish, badiiy kompozitsiya yaratish jarayonida mustaqil fikrlashga undaydi.

Ta’lim jarayonida batik texnikasini o’rgatish faqat texnik mahoratni rivojlantirish bilan cheklanmay, balki o’quvchilarni milliy san’at merosiga hurmat ruhida tarbiyalaydi. O’quvchilar o’z asarlarida xalq an’analariga asoslangan bezaklar, ramzlar va milliy rang uyg’unligini ifodalab, estetik tafakkurni chuqur anglaydilar.





Batik texnikasini o'qitishda o'qituvchining metodik yondashuvi, didaktik vositalardan to'g'ri foydalanishi va ijodiy muhit yaratishi o'quvchilarning estetik tafakkurini shakllantirishda hal qiluvchi omil hisoblanadi. Shu sababli, ushbu maqolada o'quvchilarda batik texnikasini o'rgatish orqali estetik tafakkurni rivojlantirishning nazariy va amaliy yo'llari yoritiladi.

Batik san'ati tasviriy san'atning eng qadimiy va nozik turlaridan biri bo'lib, u mato yuzasida rang, shakl va kompozitsiya uyg'unligi orqali badiiy ifoda yaratish imkonini beradi. Ushbu san'at turi o'quvchilarda estetik didni shakllantirish, go'zallikni idrok etish, ranglar uyg'unligini his qilish va milliy bezaklarga mehr uyg'otish uchun muhim vosita sifatida ta'lim jarayonida keng qo'llanilishi lozim. Batik texnikasini o'rganish jarayonida o'quvchilar nafaqat rang va shakl bilan ishlashni, balki badiiy kompozitsiya, muvozanat, ritm va uyg'unlik qonuniyatlarini ham amaliy tarzda o'zlashtiradilar.

Estetik tafakkur — bu insonning san'at va go'zallikka nisbatan munosabati, ularni his qilish va baholash qobiliyatidir. O'quvchilarda estetik tafakkurni rivojlantirish, avvalo, ularni atrof-muhitdagi ranglar uyg'unligi, tabiatdagi estetik go'zallik va milliy san'at namunalariga e'tibor bilan qarashga o'rgatishdan boshlanadi. Batik texnikasi bu jarayonda o'quvchilarga badiiy jarayonni bevosita amalda his qilish imkonini beradi. Ular mosi, sham, bo'yoq va mato bilan ishlash jarayonida ranglarning o'zaro ta'sirini, ularning hissiy ahamiyatini o'z tajribasida anglab yetadilar.

Batik texnikasini o'qitish jarayonida o'qituvchi o'quvchilarni ranglar psixologiyasi bilan tanishtirishi, har bir rangning hissiy va ma'naviy ta'siri haqida tushuncha berishi lozim. Masalan, iliq ranglar — qizil, sariq, to'q sariq — energiya va harakatni ifodalasa, sovuq ranglar — ko'k, yashil, binafsha — tinchlik va osoyishtalik hissini uyg'otadi. Bu bilim o'quvchilarga rang tanlashda ongli yondashish, ularni maqsadli uyg'unlashtirish imkonini beradi. Shu orqali o'quvchilarda rang idroki, badiiy tafakkur va estetik didni rivojlantirish uchun asos yaratiladi.

Batik san'ati o'zining texnik jarayoni bilan ham o'quvchilarni sabr-toqat, e'tibor, aniqlik va ijodiy izlanishga o'rgatadi. Bo'yoqni matoga singdirish, konturlarni aniqlash, ranglarni qatlam-qatlam joylashtirish o'quvchidan estetik sezgirlikni, aniqlikni va ijodiy qaror qabul qilish qobiliyatini talab qiladi. Bu jarayon o'quvchilarda nafaqat badiiy ko'nikmalarni, balki hayotiy masalalarga ijodiy yondashish malakasini ham shakllantiradi.





Batik texnikasini o'qitishda o'qituvchi o'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olishi zarur. Boshlang'ich sinf o'quvchilariga oddiy geometrik shakllar va asosiy ranglardan foydalangan holda oddiy naqshlar yaratish topshiriqlari beriladi. Yuqori sinflarda esa murakkabroq kompozitsiyalar, milliy ornamentlar, o'zbek xalq bezak san'ati elementlarini o'z ichiga olgan batik ishlari bajarilishi mumkin. Bu bosqichlilik o'quvchilarning estetik tafakkurini izchil rivojlantirishga yordam beradi.

O'quv jarayonida interfaol usullardan foydalanish ham estetik tafakkurni rivojlantirishda samarali natija beradi. Masalan, "rang hissi" mashqlari, "simvolik kompozitsiya" topshiriqlari yoki "milliy naqshni yarat" kabi ijodiy mashg'ulotlar orqali o'quvchilar ranglar, shakllar va ma'nolar o'rtasidagi bog'liqlikni mustaqil izlaydilar. Ular o'z ijodiy fikrlarini nafaqat badiiy, balki mantiqiy asosda ifodalaydilar.

Batik texnikasi orqali o'quvchilar milliy qadriyatlar va xalq bezak san'ati bilan yaqindan tanishadilar. O'zbek xalqining naqsh san'ati, gilam, kashtachilik, sopolchilik, zardo'zlik an'analari batik asarlarida ilhom manbai bo'lib xizmat qiladi. Shu yo'l bilan o'quvchilar milliy o'zligiga hurmat ruhida tarbiyalanadi, estetik tafakkur ularning madaniy merosga munosabatida o'z ifodasini topadi.

Batik texnikasini o'rgatish jarayonida raqamli texnologiyalarni qo'llash ham zamonaviy ta'lim talablari bilan uyg'unlashadi. Masalan, o'quvchilar grafik dasturlar yordamida rang uyg'unligi sxemalarini yaratishlari, kompozitsion yechimlarni dastlab raqamli maketda sinab ko'rishlari mumkin. Bu ularda vizual tafakkurni rivojlantiradi, zamonaviy texnologiyalar bilan san'atni uyg'unlashtirish ko'nikmasini hosil qiladi.

Estetik tafakkurni rivojlantirishda o'qituvchining shaxsiy namunasi ham muhim ahamiyatga ega. O'qituvchi o'quvchilarga san'at asarlarining go'zalligini his etish, ularni tahlil qilish va estetik baholash ko'nikmasini o'rgatadi. Shu jarayonda batik texnikasida bajarilgan namunaviy ishlar, mashhur ustalar asarlari, milliy ornamentlar misolida tahlillar o'tkazish o'quvchilarda badiiy tahlil madaniyatini shakllantiradi.

Estetik tafakkur nafaqat san'at darslarida, balki o'quvchilarning umumiy dunyoqarashida ham namoyon bo'ladi. Batik texnikasini o'rganish natijasida ular tabiatdagi rang uyg'unligini, madaniy obidalar bezaklarini, kundalik hayotdagi estetik elementlarni chuqurroq anglay boshlaydilar. Bu ularning shaxsiy rivojlanishiga, hissiy muvozanatiga va ijodiy faolligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

O'qitish jarayonida baholash va tahlil qilish tizimi ham estetik tafakkurni shakllantirishga xizmat qilishi kerak. Baholash jarayonida faqat texnik aniqlik emas,





balki ranglar uyg'unligi, g'oya ifodasi, kompozitsion yaxlitlik kabi estetik mezonlarga e'tibor berilishi lozim. Shuningdek, o'qituvchi konstruktiv fikr-mulohazalar orqali o'quvchilarga o'z ishlarini tanqidiy tahlil qilishni o'rgatishi muhim.

Batik texnikasini o'rgatishda ijodiy muhit yaratish, o'quvchilarning har bir ishiga individual yondashish, ularni rag'batlantirish estetik tafakkurni shakllantirishda asosiy pedagogik vositalardandir. Har bir o'quvchi o'z dunyoqarashi, hissiy holati va tasavvurlarini batik orqali ifodalaydi. Shu bois, o'qituvchi ularning har bir ishida estetik niyatni, badiiy ifoda yo'nalishini va rang hissini qadrlashi lozim.

Xulosa qilib aytganda, batik texnikasini o'rgatish estetik tafakkurni shakllantirishning samarali yo'li bo'lib, bu jarayon o'quvchilarning ijodiy salohiyatini ochadi, milliy qadriyatlar asosida estetik dunyoqarashini mustahkamlaydi. Rang, shakl, mazmun va kompozitsiyaning uyg'unligi orqali yaratilgan batik asarlari o'quvchilarda san'atni his qilish, go'zallikni qadrlash va uni yaratish ehtiyojini shakllantiradi. Shu bois, batik texnikasini o'qitishning metodik asoslarini chuqur o'rganish zamonaviy tasviriy san'at ta'limining dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

O'quvchilarda batik texnikasini o'rgatish orqali estetik tafakkurni rivojlantirish zamonaviy tasviriy san'at ta'limining muhim yo'nalishlaridan biridir. Batik san'ati o'quvchilarning badiiy didini, rang sezgirligini, ijodiy fikrlashini va go'zallikka estetik munosabatini shakllantiradi. Ushbu texnika o'quvchilarga ranglar uyg'unligi, kompozitsiya, ritm, muvozanat kabi san'at qonuniyatlarini amaliy tarzda o'zlashtirish imkonini beradi.

Batik san'atini o'qitish jarayonida o'quvchilar milliy madaniyat va qadriyatlar bilan tanishib, ularning san'at asarlariga bo'lgan estetik munosabati chuqurlashadi. Bu esa nafaqat tasviriy san'at sohasida, balki o'quvchilarning umumiy dunyoqarashida, ma'naviy olamida ham ijobiy o'zgarishlarga olib keladi.

Shuningdek, raqamli texnologiyalar va interfaol metodlar yordamida batik texnikasini o'rgatish dars jarayonini yanada samarali qiladi. Har bir o'quvchining individual qobiliyatini inobatga olgan holda, estetik tafakkurni rivojlantirish jarayoni ijodiy, faol va mazmunli bo'lishi mumkin. Shu bois, batik texnikasini o'qitishning metodik asoslarini takomillashtirish, ta'lim jarayonida estetik tarbiya vositasi sifatida qo'llash dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar





1. Шавдилов С. А. Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности // *Педагогическое образование и наука*. – 2017. – №2. – С. 109–110.
2. Shavdirov S. A. Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons // *Eastern European Scientific Journal*. – 2017. – №1. – P. 131–134.
3. Shovdirov S. Analyzing the Sources and Consequences of Atmospheric Pollution: A Case Study of the Navoi Region // *E3S Web of Conferences*. – EDP Sciences, 2024. – Vol. 587. – P. 02016.
4. Shavdirov S. Method of Organization of Classes in Higher Education Institutions Using Flipped Classroom Technology // *AIP Conference Proceedings*. – 2025. – Vol. 3268. – No. 1. – P. 070035.
5. Шавдилов С. А. Ўқувчиларда тасвирий саводхонликка оид ўқув компетенцияларини шакллантиришнинг педагогик-психологик жиҳатлари // *Современное образование (Узбекистан)*. – 2017. – №6. – С. 15–21.
6. Shovdirov S. A. Tasviriy san'atni o'qitishda o'quvchilarning sohaga oid o'quv kompetensiyalarini shakllantirish omillari // *Inter Education & Global Study*. – 2024. – №1. – P. 8–14.
7. Ibrahimov X., Shovdirov S. Theoretical Principles of the Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students // *Science and Innovation*. – 2023. – Vol. 2. – No. B10. – P. 192–198.
8. Шавдилов С. А. Изобразительному и прикладному искусству // *International Scientific Review of the Problems and Prospects of Modern Science and Education*. – 2018. – С. 84–85.
9. Shovdirov S. Tasviriy savodxonlikka oid o'quv kompetensiyalarni shakllantirishda o'quvchilarni mantiqiy va abstrakt fikrlashga o'rgatish // *Евразийский журнал академических исследований*. – 2023. – Т. 3. – №12. – С. 193–196.
10. Baymetov B. B., Shovdirov S. A. Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in the Process of Teaching Fine Arts // *International Journal on Integrated Education*. – 2023. – Vol. 4. – No. 3. – P. 60–66.

